

(Denken over ouderschap)

It takes a village...

Ouderschap, teamwork en de lessen van een juf

Marjon Donkers

De afgelopen maanden bracht ik af en toe bezoeken aan een Eritrese moeder. Met haar vijf kinderen is zij onlangs bij mij in de buurt komen wonen. Een van de dingen die vluchtelingen met kinderen opvalt na aankomst in Nederland is hoeveel instanties en mensen zich hier ineens met hun kroost bezighouden.

Ik vergezelde de Eritrese moeder enkele keren naar het consultatiebureau na een oproep voor een vaccinatie of controle van haar jongste kind. Zij is een pientere dame. Als alleenstaande moeder weet zij zich wonderwel staande te houden in dit land, waar zij acht maanden geleden – via vele omzwervingen met haar kinderen – is aangekomen. Het leven in Eritrea was een hel, zo vertelde ze mij. ‘Hier in Nederland kan ik eindelijk aan mijn leven beginnen.’ Zij is 32 jaar oud.

Een theater vol mensen

Als ouder in Nederland krijg je te maken met een behoorlijke massa mensen met wie je ‘iets moet’ rond je kind. Zo rekende ik uit dat grofweg 160 mensen het afgelopen decennium op de een of andere manier betrokken waren bij mijn eigen twee kinderen van negen en elf jaar oud. En dan heb ik kritisch geteld: alleen de mensen van wie wij professioneel hulp hebben ontvangen of die intensief contact hebben gehad met onze kinderen zijn meegerekend. Ik telde verloskundigen, kraamhulpen, diverse artsen, consultatiebureau-verpleegkundigen, een bataljon crècheleidsters, een tiental juffen en meesters van twee scholen, een intern begeleider, drie kinderpsychologen, een ouderbegeleider, twee dyslexiespecialisten, een bijlesjuf, leid(st)ers van de naschoolse opvang, drie professionele oppassen aan huis, muziekdocenten, sportdocenten, coaches, zweminstructeurs en daarnaast ook nog een hele zwik nauw betrokken ‘informele’ opvoeders zoals grootouders, tantes, een nichtje, goede vrienden, oppasstudenten, buurtgenoten en ouders van vriendjes en vriendinnetjes. Als ik al die mensen in een rij voor me zie, doorloop ik in gedachten de ontwikkelingsfasen van onze twee jongens. En ik besef enerzijds hoeveel mazzel wij hebben met al die formele en informele mede-opvoeders van onze kinderen, en anderzijds realiseer ik me ook hoeveel dit alles vergt van ons als ouders. Met het krijgen van een kind wandelt dus ook een middelgroot theater gevuld met mensen je leven binnen. Mensen met wie je stuk voor stuk in meer of mindere mate moet samenwerken om je kind groot te brengen.

Veilig gearriveerd

Door de ogen van de Eritrese moeder staat mij ineens helder voor ogen wat ons zorg- en onderwijssysteem vraagt van ouders. En dan heeft zij geen twee, maar vijf kinderen! Kinderen die ze opvoedt in haar eentje. In een onbekend land. Een land waar alleen al de GGD vier brieven in ondoordringelijk Nederlands wijdt aan de vaccinatieverplichtingen rond één baby. Ga d'r maar aan

staan. Tussen twee voedingen door leg ik haar uit hoe de jeugdgezondheidszorg in Nederland werkt. Ondertussen is haar oudste van veertien voor het eerst alleen met de fiets naar het dichtstbijzijnde station gefietst om daar een trein te nemen naar zijn school op afstand. Mijn Eritrese buurtgenote kijkt me ongelukkig aan. Zou hij wel goed aangekomen zijn? Ik pak de telefoon, bel de school en krijg na enig doorverbinden een vriendelijke mentor aan de telefoon. Hij verzekert me dat zoonlief veilig op zijn nieuwe school is gearriveerd vanmorgen. En dan zijn er nog twee kinderen die met een taxibusje naar een internationale schakelklas in een naburig dorp worden gebracht. De jongste twee kinderen zijn bij hun moeder thuis. Ze heeft nog geen werkende internetaansluiting, waardoor het lastig is om digitale formulieren van de kinderopvang en peuterspeelzaal in te vullen. Gelukkig is deze moeder niet voor één gat te vangen, blijft ze Afrikaans blijmoedig en zijn er voorsnog diverse behulpzame burens en vrijwilligers van VluchtelingenWerk die haar ondersteuning bieden.

Vallen en opstaan

Hoe leer je als ouder je draai vinden in de communicatie en samenwerking met de professionals rond je kind? Deze vraag hoor ik eigenlijk nooit in deze vorm, maar wel in de omgekeerde variant.

Namelijk: hoe ga je als jeugdprofessional om met ouders? Vrijwel iedere crèche, school of zorginstelling stelt zich bij tijd en wijle de vraag hoe ouders meer of beter betrokken kunnen worden bij de school of instelling. Een vlugge google-search rond 'communiceren met ouders' en 'ouderparticipatie' levert tientallen hits op met een scala aan trainingen, lezingen en adviesbureaus gericht op iedereen die met ouders en kinderen werkt. Maar een zoektocht naar een cursus voor ouders over 'hoe je samenwerkt met professionals rond je kind' levert slechts één resultaat op. En dat staat niet eens op internet, maar duikel ik op via mijn eigen netwerk. Het gaat om een project van Trias Pedagogica, een adviesbureau voor vaderschap, opvoeding en interculturele pedagogiek. In dit project 'Samenspraak' krijgen Somalische ouders in Nederland voorlichting over hoe zij contact kunnen leggen en onderhouden met professionals die zich beroepsmatig met hun kinderen bezighouden¹. Met welke instanties en beroepsgroepen krijg je zoal te maken als je een kind hebt in Nederland? Wie doet wat en wanneer? Met welke vragen of problemen rond je kind kun je terecht bij welke personen? En hoe communiceer je vervolgens met die mensen? Een mooi project, dat antwoord biedt op het feit dat er binnen de Somalische gemeenschap veel onrust, wantrouwen en onduidelijkheid heerst over de bemoeienis van pedagogisch professionals.

Nu vraag ik mij af: geldt dit alleen voor Somalische en Eritrese ouders? Natuurlijk denk ik dat migrantenouders extra drempels te nemen hebben in het contact en de samenwerking met professionals rond hun kind. Maar is dit niet een veel bredere kwestie? Zijn niet *alle* ouders in eerste instantie 'handelingsverlegen' als het aankomt op de samenwerking en het contact met professionals rond hun kinderen? **Is niet iedere ouder sowieso wat huiverig voor het oordeel of de blik van de deskundige buitenstaander** die wel even zal vertellen hoe het beter of anders moet? En is ouderschap niet per definitie moeilijk verenigbaar met 'professionaliteit' omdat ouders nu eenmaal ten diepste amateurs zijn en blijven? Professionals leren als het goed is tijdens hun opleiding hoe zij het beste kunnen omgaan met ouders en – idealiter ook – hoe zij oudergericht en oudersensitief te werk gaan. Maar voor ouders is er geen training of cursus die hen voorbereidt op het communiceren en samenwerken met professionals rond hun kind. Als ouder zoek je dit toch vooral zelf uit. Dat gaat doorgaans met vallen en opstaan. Soms lukt het om direct de goede toon te vinden met de kraamhulp, pedagogisch medewerker of de meester van school. Andere keren sla je de plank mis, creëer je ruis op de lijn of voel je je onmachtig in het contact met de professional.

Onze eigen juf Ank

Zo herinner ik me een nogal gênant gesprek van mijzelf met de eerste kleuterjuf van onze zoon: een soort juf Ank uit de tv-serieⁱⁱ De Luizenmoeder. Streng, slank en met knot stond zij in de deuropening van de kleuterklas om de kinderen binnen- en de ouders buiten te houden. Voorzichtig knoopte ik een gesprekje met haar aan over onze vierjarige zoon, die net een paar dagen bij haar in de klas zat. Hij had nog moeite met zindelijkheid en vond het erg spannend om op school alleen naar de wc te gaan. Hoe dan ook: ik probeerde bij juf Ank aandacht te vragen voor dit probleem. Op z'n minst om haar te vragen of zij onze kleuter op gezette tijden even naar het toilet wilde sturen, zodat hij niet steeds met een natte broek hoefde rond te lopen. Juf Ank keek me bij dit gesprekje ietwat meewarig aan en gaf te kennen dat zij het ook vervelend vond, maar dat de school ervan uitgaat dat kleuters van vier zelfstandig naar de wc kunnen en dat zij er niet aan kon beginnen om ieder kind individueel te helpen met een tijdige gang naar het toilet. Ze zou het nog eens met onze oudste bespreken en hem uitleggen dat hij altijd naar de wc mag gaan, maar dat zij hem daar niet steeds aan kan helpen herinneren. Tot zover mijn eerste herinnering aan onze eigen juf Ank (die in het echt natuurlijk anders heet). Ik weet nog hoe ik me voelde na dit korte gesprekje met haar: als ouder tekortschietend ('je kind is niet op tijd zindelijk'), als gesprekspartner voor juf lastig en overvragend ('daar kan een juf echt niet aan beginnen') en als moeder machteloos ('mijn kind krijgt niet wat hij nodig heeft'). Later werd ik overigens goede maatjes met 'juf Ank' en ben ik haar ietwat barse, maar betrokken stijl zelfs erg gaan waarderen. We hebben geleerd hoe we elkaar toch konden vinden, ondanks stijl- en communicatieverschillen. En toen wij aan het eind van het schooljaar verhuisden naar een andere woonplaats schreef zij een overdracht aan de nieuwe school van onze kinderen, waarin zij over ons als ouders zei: 'Naast deze twee leuke leerlingen krijgen jullie er ook een stel fijne, betrokken ouders bij met wie het goed samenwerken is.' Ik weet nog dat ik het opzienbarend en tegelijk ook prettig vond dat zij ons partnerschap op deze manier benoemde.

Hele klus

Samenwerken. Het is een van de zogenaamde 21ste-eeuwse vaardigheden. Als ouder doe je natuurlijk niet anders. **Ouders zijn misschien wel de oudste teamspelers ter wereld.** Je werkt allereerst samen met je partner, de andere ouder van je kind. Tegenwoordig kunnen dat één of meerdere partners zijn, en in allerlei verschillende relationele verhoudingen. Maar dat doet niet af aan het feit dat ouderschap per definitie een teammentaliteit behelst. Dat is soms al lastig genoeg: het vormgeven van je relatie, die na de geboorte van een kind ineens niet alleen een partnerrelatie maar ook een ouderschapsrelatie is. Samenwerken rond je kind begint dus al thuis aan de keukentafel, achter de commode en boven de wieg van je kind. En dat werkveld breidt zich langzaam uit: naar andere locaties binnens- en buitenshuis, en ook naar andere mensen die een rol krijgen. Met het groeien van je kind lijkt ook het aantal mensen toe te nemen dat zich op een of andere manier met je kind bezighoudt en tot wie je je als ouder moet verhouden. Zelf ervaar ik het als een verrijking, al die mensen die ik heb ontmoet rond het opgroeien en opvoeden van onze kinderen. Maar ik vond en vind het ook bij tijd en wijle een hele klus om met alles en iedereen in gesprek te blijven, alle afspraken helder te communiceren, op tijd aan de bel te trekken, niemand voor de voeten te lopen, de juiste personen aan te spreken en de goede toon te treffen. En soms vraag ik me echt af hoe andere ouders dit voor elkaar krijgen. Met name ouders in iets minder gefortuneerde omstandigheden dan ikzelf. Het klinkt immers zo mooi: 'It takes a village to raise a child'. Maar het is ook gewoon hard werken om dat dorp met al die 'villagers' gemobiliseerd en draaiende te houden. Wat maakt dat ouders dit kunnen? En wie of wat helpt hen daarbij? Getriggerd door

bovengenoemde herinnering aan onze eigen 'juf Ank' vraag ik me af wat mij geholpen heeft om het samenwerken rond onze kinderen een beetje onder de knie te krijgen.

Geen labeltjes

Een ouder wil in de eerste plaats *erkenning als ouder*. Het is belangrijk om gezien en gehoord te worden in je ouderschap. Dit is nodig om – zeker in de eerste periode van het ouderschap – vertrouwen te krijgen in jezelf als ouder. Mijn ervaring is dat die erkenning gebaat is bij een open en eerlijke communicatie met iedereen die betrokken is bij je kind(eren). Geen verborgen agenda's van professionals richting ouders, maar ook niet andersom. Geen vooroordelen, geen indeling in stereotypen of andersoortige labeltjes. Elkaar niet in hokjes plaatsen waar je als ouder (of als professional) in klem komt te zitten. **Filosofen zouden een houding van *epochè* voorschrijven: dat is een houding die zich kenmerkt door het uitstellen van je oordeel.** Dus: vragen blijven stellen. Niet meteen je oordeel klaar hebben. En niet meteen voor één antwoord kiezen. Blijven openstaan voor andere invalshoeken en mogelijkheden. Dat is een belangrijke factor voor een effectieve samenwerking tussen ouders en professionals. Tegelijk is dit niet altijd makkelijk te realiseren in een maatschappij die houdt van snelle antwoorden. En waar iedereen al gauw zijn of haar mening klaar heeft over wie de ander is en wat hij of zij beoogt.

Zelf voelde – en voel ik mij nog altijd regelmatig – behoorlijk onthand in situaties waarin ik als ouder iets te berde wil brengen over mijn kind(eren) in contact met een juf, meester, pedagogisch medewerker of andere professional. Het is alsof je in dat contact met die professional steeds opnieuw moet laten zien 'wie je bent als ouder'. Dat voelt kwetsbaar. En tegelijk wil je er wel staan voor je kind. Maar je bent ook beducht voor oordelen, of vooroordelen wellicht. 'Begrijpt die professional wel wat ik bedoel?', 'Gaat dit niet tegen me werken?' of erger nog: 'Kan dit mogelijk nadelig uitpakken voor zijn of haar houding tegenover mijn kind?' Diverse keren in mijn ouderloopbaan heb ik mij afgevraagd of ik in de ogen van deze of gene professional niet in het hokje geplaatst zou worden van – laten we zeggen – 'die overbezorgde, over-beschermende ouder' of het hokje van 'die ouder die bij de eerste woordjes van haar kind al denkt dat ze een kleine Einstein heeft voortgebracht' of anders wel in het hokje van 'die ouder die altijd het onderste uit de kan wil en van iedere scheet van haar kind op de hoogte wil zijn'. Kortom: ik ben bang om niet echt gezien te worden voor wie ik ben en wat ik als ouder beoog, maar om in één of ander stereotype-hokje terecht te komen. En zie daar maar weer eens uit te komen.

Onbevangen blik

Maartje Reitsma en Cees de Wit hebben dit fenomeen naar mijn mening mooi verwoord in hun artikel '(H)erken de ouder'ⁱⁱⁱ. Zij reflecteren op een visie over ouderbetrokkenheid die rond 2005 in opdracht van het ministerie van Onderwijs werd ontwikkeld door Frederik Smit en uitgedragen in het boek 'Ouders en school; Succesfactoren voor betrokkenheid'. Smit onderscheidt daarin zes typen ouders: de supporter, de afwezige, de politicus, de carrièremaker, de kwelgeest en de superouder. Deze typologieën zijn uitgewerkt met allerlei kenmerkende eigenschappen en zijn ook verschenen als poster^{iv}. Deze posters werden verspreid naar scholen in het hele land met de bedoeling om docenten gevoelig te maken voor verschillende typen ouders om hen vervolgens beter bij school te kunnen betrekken. Deze campagne heeft veel discussie opgeleverd. Reitsma en de Wit laten zien dat de typologieën weliswaar in globale zin herkenning opleveren, maar dat ze uiteindelijk contraproductief zijn in hun stereotyperende werking. Het beoogde partnerschap tussen school en ouders is hier niet bij gebaat. Sterker nog: een dergelijke typologie belemmert de professional in zijn of haar

onbevangen blik op ouders. De auteurs constateren fijntjes dat het in een periode waarin we juist proberen om het overmatig 'labelen' van kinderen terug te dringen, onwenselijk is om nu dan maar ouders te gaan etiketteren. 'We blijven woorden nodig hebben om gedrag te duiden. Waar wij ons tegen verzetten is het "labelen" van ouders en daar consequenties aan verbinden die onrecht doen aan de verschillen tussen ouders. Of het hanteren van labels die verhinderen dat men kritisch kijkt naar de mogelijk eigen rol in het ontstaan van gedrag dat achter die labels schuilgaat.' Reitsma en De Wit voeren een pleidooi voor *erkenning* van ouders in hun *zijn*, in plaats van *herkenning* van ouders vanuit een algemene typologie.

Steunfiguren

Dit geldt natuurlijk ook andersom: als ouder heb je soms al te snel je oordeel klaar over 'die ouderwetse kleuterjuf', 'dat nieuwe broekie bij de kinderopvang' of 'die betweters van de moedermaffia'. Het is soms gewoon lekker makkelijk om je toevlucht te nemen tot vooroordelen en stereotyperingen, met name omdat het zo fijn is om je daarachter te verschuilen. Uiteindelijk werkt dat echter in je nadeel. Want je hebt het toch te doen met de mensen die je treft in de opvang, begeleiding, zorg, opvoeding en onderwijs van je kind. Het vergt ook van ouders eenzelfde open onbevangen blik om vanuit een oprechte intentie samen te werken met de professionals rond je kind. Zoals ik zelf hierboven onze allereerste kleuterjuf voor het gemak tot het type 'juf Ank' heb gebombardeerd, **zo bleek ik mij destijds ook danig vergist te hebben in mijn eerste oordeel over haar als juf**. In eerste instantie dufde ik haar in het hokje van de bitse, neurotische, overbelaste juf met een overmatige controledrift. Toen ik haar echter beter leerde kennen en nadat ik ook bewust de persoon achter de professional leerde zien, vielen de schellen me van de ogen. Zij bleek haar vak goed te verstaan en zij werd een van de belangrijkste steunfiguren voor ons als ouders en voor onze oudste zoon in die periode van zijn leven.

Met dank aan juf Ank

Bij ons vertrek van school hadden 'juf Ank' en ik een mooie mailwisseling over onze onderlinge verhouding als juf en ouder van een kind. Op mijn verzoek gaf zij ons advies over de keuze van een nieuwe basisschool en de overgang voor onze kinderen. Zij schreef me: 'En ach, over het type juf of meester. Pfft.... Kijk naar mij: veel mensen zouden niet in eerste instantie voor mij kiezen, maar uiteindelijk val ik toch wel mee. Bij de keuze voor een school is mijn advies meestal: ga aan het begin of eind van de dag eens bij zo'n school staan. Kijk of het publiek bij je past. Vraag eens aan ouders wat ze vinden van de school en de leerkrachten. Zijn ze tevreden? Zijn sommige leerkrachten minder gewild? Waarom? Ik sta bekend als streng. Zelf denk ik dat ik streng ben voor de ouders en duidelijk naar de kinderen toe. Mensen vinden mij vaak niet lief. Ik denk dat ik niet soft ben, maar wel lief. Ik houd meestal erg veel van de kinderen en dat gaat diep. Mensen zien soms liever oppervlakkigheid met een sausje lief en aardig. Houd dat in gedachten als je vragen stelt aan ouders over leerkrachten. Enne.... ik weet inmiddels dat een oud team met mensen die er al lang werken betekent dat de sfeer goed is. Dat een team ergens voor staat, dat is heel belangrijk. Het máákt een school.'

'Juf Ank', dankjewel. In het contact met mensen zoals jij heb ik als ouder geleerd hoe dat werkt: samenwerken rond je kind. Het vergt wederzijdse erkenning, oprechtheid, openheid en soms ook wat lef van beide kanten. Het lef om jezelf te laten zien. De ouder achter de opvoeder. De mens achter de professional. En om op zoek te gaan naar de gezamenlijke intentie. In dit geval: de beste onderwijscondities voor een kind. Hoe andere ouders dit doen? Ik denk niet dat er gebaande wegen

voor zijn. Iedere ouder vindt zelf zijn of haar weg in de omgang en samenwerking met al die mensen die je nodig hebt en tegenkomt bij het opgroeien en opvoeden van je kind. Afgelopen weekend sprak ik de Eritrese moeder van vijf kinderen bij mij in de buurt. Lachend vertelde ze me over het eerste Nederlandse woord dat zij kende: consultatiebureau. Ze sprak het uit zonder enige hapering.

Marjon Donkers is adviseur kinderrechten en jeugdbeleid, filosoof, moeder en redacteur bij Augeo Magazine. Mail: marjon.donkers@gmail.com

[streamers]

'Is niet iedere ouder wat huiverig voor het oordeel van de deskundige buitenstaander?'

'Ouders zijn misschien wel de oudste teamspelers ter wereld'

'Filosofen zouden een houding van *epochè* voorschrijven: die kenmerkt zich door het uitstellen van je oordeel'

'Ik bleek mij destijds danig vergist te hebben in mijn eerste oordeel over haar als juf'

Noten

ⁱ Trias Pedagogica, Project 'Samenspraak; hoe gaat het met mijn kind?', zie www.triaspedagogica.nl

ⁱⁱ AVROTROS, tv-serie De Luizenmoeder, januari t/m maart 2018, NPO3. Zie https://www.npo.nl/de-luizenmoeder/AT_2072508

ⁱⁱⁱ Maartje Reitsma, Cees de Wit, '(H)erken de ouder', gepubliceerd op de website www.hetkind.org en www.didactiefonline.nl (2016).

^{iv} Ministerie van OCW. (2006). *Herken de ouder*. Poster bij OCW *Onderwijsmagazine* nr 1. Download van: http://archieff.ouders.nl/pdf/herken_de_ouder_poster.pdf